

УДК 371.134+372.4

Олена Ярошинська,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки,
педагогіки вищої школи та управління
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

СТУПІНЬ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Актуальність розробки теоретико-методичних засад проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи зумовила ґрунтовний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження. У статті розкрито ступінь розробленості проблеми створення основних компонентів освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Представлено узагальнення науковців щодо використання сучасних технологій у процесі створення інформаційно-комунікаційного, соціально-культурного та навчально-виховного середовища.

Ключові слова: освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, інформаційно-комунікаційне середовище, соціально-культурне середовище, навчально-виховне середовище.

Актуальность разработки теоретико-методических основ проектирования образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы обусловила основательный анализ психолого-педагогической литературы по проблеме исследования. В статье раскрыта степень разработанности проблемы создания основных компонентов образовательной среды профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы. Представлены обобщения ученых по использованию современных технологий в процессе создания информационно-коммуникационной, социально-культурной и учебно-воспитательной среды.

Ключевые слова: образовательная среда профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы, информационно-коммуникационная среда, социально-культурная среда, учебно-воспитательная среда.

The urgency of developing the theoretical and methodological principles of designing primary school teachers' educational environment training has led to a detailed analysis of the psychological and educational literature on the study. The article reveals the extent of the problem creating the basic

components of the primary school teachers' educational environment training. Generalization of scientists is presented on the use of modern technologies in the development of information and communication, socio-cultural and educational environment.

Key words: *primary school teachers' educational environment training, information and communication environment, socio-cultural environment, educational environment.*

Підготовка нової генерації вчителів початкових класів спрямована на усвідомлення необхідності створення досконалого освітнього середовища шляхом активізації інтелектуальних ресурсів кожного студента. Реалізація такого підходу в початковій ланці освіти закладає основи демократизації сучасної школи, сприяє організації ефективної педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Слушною видається думка В. Кременя про те, що не можна піднести освіту на вищий щабель, не віддавши належного її ключовій фігурі – вчителю. Він має не тільки володіти своїм предметом, а й уміти орієнтуватися у відповідній галузі знань, здійснювати інтеграцію в рамках суміжних дисциплін, будувати навчальні плани, формувати в учнів навички самоосвіти. Все це під силу педагогу як творчій індивідуальності. Вчитель такого рівня професіоналізму бачить високий особистісний смисл всього, що відбувається в процесі професійної діяльності [6, с. 16].

Дослідженню питань професійної підготовки майбутніх учителів приділяли увагу такі вчені, як: О. Абдуліна, В. Андрущенко, О. Антонова, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, А. Капська, Н. Ничкало, Н. Побірченко, О. Савченко, О. Семенов, С. Сисоєва, Л. Хомич, О. Ярошенко та ін.

Проблеми підготовки вчителя початкових класів, включаючи аспекти формування змісту, впровадження активних методів, розвитку відповідних якостей майбутнього фахівця досліджувалися такими вченими, як: І. Бех, Н. Бібік, А. Бистрюкова, В. Бондар, І. Бужина, М. Вашуленко, О. Дубасенюк, С. Єрмакова, М. Захарійчук, Н. Казакова, Н. Кичук, Б. Кобзар, Л. Коваль, О. Комар, Л. Красюк, О. Кучерявий, О. Матвієнко, С. Мартиненко, О. Мельник, І. Осадченко, О. Отич, В. Паскар, Д. Пащенко, С. Ратовська, О. Савченко, С. Скворцова, Г. Тарасенко, І. Титаренко, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова, О. Шквир та ін.

Досить вдало, на нашу думку, розкрив актуальність дослідження підготовки майбутніх учителів початкових класів на основі ряду факторів Н. Кушнір. До таких факторів науковець відносить:

– нову освітню парадигму, яка визначає перехід до неперервної, відкритої освіти і базується на впровадженні особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів до навчання, інноваційних освітніх практик, що вимагає формування відповідних компетентностей у майбутнього вчителя початкових класів;

– процес інформатизації освіти, як об'єктивної складової розвитку інформаційного суспільства, та необхідність забезпечення рівного та повсюдного доступу школярів до різноманітних інформаційних ресурсів (цифрової рівності);

– необхідність створення системи підготовки майбутніх вчителів початкових класів, зорієнтованої на розвиток особистості майбутнього професіонала;

– появу різних типів навчальних загальноосвітніх закладів, навчальних програм і підручників для початкових класів, що вимагає погодження методичної підготовки майбутнього вчителя з варіативним простором шкільної освіти [9, с. 148].

До цих факторів О. Савченко додає формування особистості майбутнього вчителя на основі забезпечення фундаментальності їх базової підготовки через запровадження державних стандартів, зміну об'єктів моніторингу, створення умов для персоніфікованої педагогічної освіти [19, с. 8].

Підготовка висококваліфікованих кадрів, спроможних конкурувати на ринку праці, що володіють знаннями, уміннями, навичками у своїй галузі, а також спроможні здійснювати самостійне здобуття необхідної інформації, поповнювати знання та застосовувати їх у сучасних реаліях – все це завдання, на думку С. Мелікова, що постають перед вищою освітою XXI століття [14, с. 89].

Метою даної статі є розкриття ступеня розробленості проблеми створення основних компонентів освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у психолого-педагогічній літературі.

Аналіз педагогічної теорії свідчить про істотне зростання масиву досліджень, присвячених проблемі створення та функціонування освітнього середовища та його компонентів. Проте сучасній теорії та методиці навчання й виховання бракує фундаментальних досліджень з проблеми організації освітнього середовища, головним орієнтиром якого є розвиток особистості.

Найчастіше визначення освітнього середовища авторами дається через поняття простору як частини освітнього простору, який безпосередньо оточує суб'єктів освітнього процесу й включає їх у себе.

Структуру освітнього простору ВНЗ І. Шалаєв, А. Веряєв характеризують як взаємодію декількох основних компонентів: полікультурного, багатонаціонального колективу студентів і викладачів; кроскультурного характеру педагогічного процесу; соціокультурного середовища освітньої установи; освітньої інфраструктури суспільства [22].

М. Шишкіна зазначає, що наповнення навчального простору має відповідати сучасним спеціальним вимогам та має порівнюватися зі світовими стандартами [23, с. 2].

Аналіз літератури дав можливість стверджувати, що науковці використовують поняття «середовище»: «середовище людини», «навколишнє середовище», «навчальне середовище», «інноваційне освітнє середовище», «персональне навчальне середовище», «соціальне середовище» та співвідносять поняття «освітній простір» і «освітнє середовище».

С. Литвинова вважає, що інноваційне освітнє середовище акумулює в собі цілеспрямовано створені організаційно-педагогічні, процесуально-технологічні, інформаційні ресурси й на єдиних ціннісно-цільових підставах забезпечує інноваційність як спосіб і механізм формування компонентів педагогічної культури, формування суб'єктної позиції майбутніх учителів і змістовне наповнення форм, методів і прийомів, технологій, спрямованих на формування педагогічної культури [13, с. 43].

Щодо визначення поняття «освітній простір» зазначимо, що аналіз педагогічної літератури свідчить про його багатовимірність і різноплановість. Більшість дослідників означеної проблеми (Н. Бастун, С. Бондирєва, О. Веряєв, С. Гершунський, В. Гинецінський, Б. Ельконін, Б. Серіков, В. Слободчиков, І. Фрумін та ін.) під поняттям «освітній простір» розуміють певну територію, яка пов'язана з масштабними явищами в галузі освіти: як певна частина соціального простору, у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність; як єдність, цілісне утворення в галузі освіти, яке має свої межі, що уточнюються окремо, – світовий освітній простір, міжнародний освітній простір, європейський освітній простір, освітній простір регіону, школи, шкільного класу тощо. Найповнішим та сучасним, що концентрує в собі сутнісні ознаки цього феномену, є, на думку О. Леонова, визначення освітнього простору як «педагогічної реальності, яка заявляє про себе співіснуванням Людини і Світу через освіту, являє собою баланс культурного і цивілізаційного, виражаючи його через знаковість освітнього середовища» [14, с. 39].

Соціальне середовище, на думку С. Аверинцева, – це оточення людини, суспільні, матеріальні й духовні умови людського існування, формування й діяльності. Середовище соціальне, в широкому розумінні – макросередовище, що охоплює соціально-економічну систему в цілому – виробничі сили, сукупність суспільних відносин та інститутів, суспільну свідомість, культуру даного суспільства. Соціальне середовище, у вузькому значенні – мікросередовище, що є елементом соціального середовища в цілому, містить безпосередньо соціальне оточення людини – сім'ю, трудовий, навчальний та інші колективи й групи [1, с. 24]. Саме соціальне середовище має вирішальний вплив на формування й розвиток особистості.

В. Андрущенко наголошує, що людина творчо впливає на середовище, а це зумовлює зміни як середовища, так і власне людини. Особистість, взаємодіючи із соціальним середовищем, не лише пристосовується, але й діяльнісно-творчо пристосовує умови відповідно до

власних потреб, інтересів, мети [21, с. 548].

Отже, як зазначають вищевказані науковці, забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки та використання інноваційних, у тому числі освітньо-інформаційних технологій є одним з найважливіших засобів реалізації нової державної освітньої парадигми, спрямованої на створення максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості. Однак як показує досвід, їх застосування на емпіричному рівні не призводить до суттєвого підвищення ефективності освітнього процесу. Необхідний системний, теоретичний підхід до розробки та впровадження сучасних технологій професійної підготовки. Науковими основами такого підходу є педагогіка, теорія педагогічного проектування, психологія, інформатика та ін.

Вже не один рік у світі спостерігається інтенсивне входження інформаційних технологій у життя людства та в його діяльність, інформатизація все більш активно проникає у навчальний процес шкіл та вищих навчальних закладів. Поліпшується взаємозв'язок між процесами інформатизації суспільства та освіти. Підготовка спеціалістів, які володіють новітніми комп'ютерно-орієнтованими технологіями, зумовлює підвищення рівня знань суспільства інформатизації в цілому.

Вчені єдині в тому, що мова йде про новий етап цивілізаційного розвитку. На думку О. Алексєєва, масове використання засобів комп'ютерної техніки стало в сучасному світі звичайним явищем. Сьогодні комп'ютер стоїть на столі ученого, літератора, економіста, управлінця тощо [2, с. 87].

Як зазначають сучасні дослідники, «інформаційне суспільство – це комплексне поняття, що складається з різноманітних аспектів політичної, соціальної, економічної та гуманітарної природи, якому властива висока динаміка росту. Суть концепції інформаційного суспільства полягає в тому, що першорядного значення в розвитку всіх суспільних сфер набувають знання, інформація та інтелектуальний потенціал людини. Метою інформаційного суспільства є комплексний та органічний розвиток людини, створення умов для її духовного й розумового збагачення, нарощування людського капіталу як основи розвитку політичної, соціальної, економічної, гуманітарної, культурної та інших сфер суспільного життя, насамперед в інтересах підвищення добробуту громадян, ефективності економіки та зміцнення державності [3, с. 364].

Свідченням необхідності створення інформаційно-освітнього середовища (ІОС) вишу є численні роботи представників інформатизації освіти (Л. Зайнутдінова, І. Захарова, Є. Полат, І. Роберт, А. Смирнов, В. Солдаткін), психолого-педагогічні проблеми упровадження в навчальний процес нових інформаційних технологій (С. Бондарева, В. Биков, Т. Габай, Н. Голівер, Р. Гуревич, М. Жалдак, П. Корчемний, Ю. Машбіц, Н. Тализіна, О. Співаковський), теорії й методики дистанційного навчання

(О. Андреев, О. Гудимова, В. Овсянніков, Н. Побережна, В. Солдаткін, С. Щенніков), взаємодії особистості з інформаційним середовищем (М. Жалдак, Л. Панченко, О. Шувалова, І. Зимня, А. Хуторський та ін.), проблеми формування у майбутнього фахівця умінь знаходити, обробляти та застосовувати інформацію у професійній діяльності (Т. Воропай, А. Коржуєв, Н. Кравченко, К. Мередіт, Т. Олійник, Є. Полат, Дж. Стіл, О. Тягло, М. Чошанов, Д. Халперн та ін.).

Інформатизація навчального процесу вимагає зростання кількості і якості не тільки комп'ютерів, а й ефективних засобів спілкування з ними, потужних навчальних середовищ, інструментальних засобів розробки програм, сучасної відеотехніки, доступних широкому колу користувачів. Саме тому формування основ інформаційної культури педагога повинно передбачати формування навичок практичного використання вже розроблених програмних засобів (меню-систем, систем управління базами даних, графічних і текстових редакторів та ін.), засвоєння системи знань про функціонально-логічну структуру наявних комп'ютерних засобів [17, с. 246].

Актуальність використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) у навчальному процесі, на думку Ю. Кулінки, визначає необхідність підготовки майбутніх учителів початкової школи до їх застосування. Як свідчать результати досліджень науковця, найбільш важливими позитивними чинниками інноваційної професійної діяльності вчителя є: прагнення до професійного зростання, творча ініціатива, здатність до самоаналізу, здатність до бачення психолого-педагогічних проблем [8, с. 190].

Найбільш важливими характеристиками В. Огнев'юк, С. Сисоєва, Л. Хоружа вважають збагачення психічної діяльності за рахунок оволодіння інформаційними технологіями, розвиток розумових здібностей, алгоритмізацію мислення, поглиблення символічного досвіду й розвиток уяви, посилення пізнавальних інтересів, розширення можливостей спілкування за рахунок Інтернету тощо [16, с. 127].

Особливого значення серед освітніх технологій набули інформаційні технології та мультимедіа. Сучасний освітній процес не можна уявити без впровадження комп'ютерних технологій, а тому не можна не враховувати, що у процесі використання комп'ютера в психіці студентів, учнів виникає ряд змін як позитивного, так і негативного характеру.

Нині, розглядаючи проблеми впровадження і застосування ІКТ, В. Биков, А. Манако доводять, що навряд чи можна обійтися без категорії інформаційно-освітнього середовища, що формується як у межах навчального закладу, регіону, системи освіти окремих країн, так і в глобальному плані. У зв'язку з цим предметом сучасних досліджень є виявлення тенденцій розвитку інформаційного освітньо-наукового середовища педагогічних систем у контексті появи інноваційних інформаційно-комунікаційних платформ, зокрема, на основі хмарних обчислень. Це зумовлює потребу аналізу тенденцій та подальших перспектив розвитку

досліджень проблем формування і модернізації освітнього середовища навчальних закладів в контексті підвищення якості інформаційно-комунікаційних технологій та появи інноваційних засобів ІКТ.

Дослідники О. Співаковський, М. Вінник, Ю. Тарасіч стверджують, що покращення рівня організаційно-ресурсного забезпечення освітнього та адміністративного процесів ВНЗ сьогодні є закономірним процесом, хоча, на жаль, і не виступає гарантією росту якості надання освітніх послуг, оскільки наявність необхідних ресурсів та ефективність їхнього використання є різними речами, та залежать від різних чинників. Саме тому сьогодні більшої актуальності набуває питання не «Де знайти?», а «Як керувати ІТ ресурсами?», що вказує на потребу більш високого рівня інформаційної компетентності та ефективної системи управління засобами ІТ [20, с. 103].

Однак, як показує досвід К. Кречетникова, застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій само по собі не приводить до істотного підвищення ефективності освітнього процесу. Доцільним є створення такого освітнього середовища, яке забезпечувало б процеси гуманізації освіти, підвищення його креативності, створювало б умови, що максимально сприяють саморозвитку особистості [7].

Отже, освітнє середовище, збагачене засобами ІКТ, володіє різносторонніми можливостями: інформаційно-освітнє середовище створює умови для цілісного творчого процесу. В умовах ІОС педагоги нової формації, доповнюючи традиційні підходи можливостями дистанційної і відкритої освіти, можуть забезпечити широку професійну і загальногуманітарну взаємодію з учнями, студентами в ході виконання спільних творчих проєктів, у тому числі і телекомунікаційних.

Особлива увага в освітньому середовищі на основі ІКТ має приділятися розвитку креативності суб'єктів навчання. Основна мета креативного інформаційно-освітнього середовища – «розбудити» у людині творця та максимально розвинути закладений в ній творчий потенціал.

Освіту, орієнтовану на виявлення, зростання й реалізацію глибинної внутрішньої сутності суб'єкта навчання, важливо та необхідно здійснювати у середовищі, яке базується на широкому використанні ІКТ. Тому, на наше глибоке переконання, саме інформаційно-освітнє середовище як цілісний і самоорганізований фундамент є сучасним засобом багатоблагодатної детермінації саморозвитку особистості та основним чинником продуктивної освіти. Виникає необхідність фундаментальних досліджень можливих напрямів і перспективних шляхів розвитку інформаційного освітнього середовища навчальних закладів у світлі тенденцій удосконалення інноваційних ІКТ. Це необхідно для того, щоб знизити ризики щодо пошуку кращих рішень інформатизації освітнього середовища, а також зробити його таким, що відповідає сучасному рівню розвитку науки та технологій.

Все це сприяє досягненню основної мети модернізації освіти - поліпшенню якості і ефективності навчання, збільшенню доступності освіти, забезпеченню потреб гармонійного розвитку окремої особистості й інформаційного суспільства в цілому.

Педагогічна стратегія педагогічного вузу крім функціонування інформаційно-комунікаційного середовища забезпечує культурно-освітню підготовку творчої, активної, вільної людини, орієнтованої в своєму житті не тільки на високі власні досягнення, а й на загальний успіх оточуючих її людей, організацій, спільнот, що стає можливим в умовах соціально-культурного середовища. Його формування як засобу соціалізації та самореалізації особистості дозволяє перетворити вуз в особливе інтегроване співтовариство різновікових груп, особливу організацію життя і діяльності студентів, всієї системи їх відносин з навколишнім світом.

Дослідженням питання створення соціокультурного середовища та функціонування його компонентів (соціального, культурного, творчого, виховного тощо) займалися О. Анісімов, І. Бех, В. Біблер, Є. Голобородько, Л. Кацинська, Г. Корнетов, В. Кремень, О. Кузьменко, А. Макаренко, О. Мертенс, О. Петренко, В. Сухомлинський, А. Фурман, М. Харламова; взаємозв'язок освіти і культури розглядали Н. Бордовська, Х. Гадамер, Б. Гершунський, М. Каган, А. Реан, В. Стьопін. Мету, методи, завдання і форми проектування соціально-культурно середовища в різноманітних навчальних закладах досліджували В. Андрущенко, Г. Белоконєв, В. Биков, А. Бондаревська, Н. Гонтаровська, О. Кондратьєв, О. Мертенс, Т. Менг, Л. Новікова, О. Лінник, К. Приходченко, В. Шаталов, А. Цимбалару та ін. Створення оптимальних умов для самореалізації особистості вивчали (В. Андрєєв, Ю. Бабанський, В. Безпалько, В. Біблер, О. Бондаревська, М. Каган, І. Лернер, П. Підласистий, І. Якиманська та ін.).

Категорія «соціально-культурне середовище» є базовою у дослідженні О. Мертенс. Зокрема дослідниця визначила цю категорію як складне інтегроване поняття, що являє собою сукупність освітньо-навчальних і культурно-виховних умов, які відображають політичний і соціально-економічний розвиток, вітчизняні національно-культурні та історичні традиції, стан духовно-моральної сфери суспільства, а також все, що оточує, розвиває і формує особистість [15, с. 5–7].

Створення у вузі соціально-культурно середовища забезпечує включення студента в культурно-соціальні зв'язки різного типу і рівня; сприяє розвитку його мотиваційно-сміслової сфери; побудові навчального процесу на основі формування продуктивного досвіду; індивідуалізацію процесу навчання на основі формування та реалізації індивідуальних освітніх програм.

Якісними характеристиками соціально-культурного середовища вузу О. Леонтєва визначає:

- цілісність, що включає всі необхідні компоненти взаємодії і

- утворює інтегрований простір (соціальний, культурний, творчий);
- варіативність, яка обумовлює наповнення соціально-культурного середовища вузу різноманітністю смислів і значень, можливістю вибору студентами як змісту, так і форм та способів аудиторної й позааудиторної діяльності, що допомагає знайти шляхи взаємодії в інших сферах самовизначення;
- діалогічність, обумовлену наявністю творчої взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, а також суб'єктність, відкритість, універсальність, корпоративність [12].

Докорінні зміни суспільного життя України зумовили особливу гостроту проблеми формування в студентській молоді духовної культури, що охоплює комплекс духовних цінностей. Відтак проблема формування духовних цінностей в умовах вищої школи, на думку В. Лаппо, набуває особливої актуальності [10, с. 168].

В. Радул вважає, що розуміння особистості, яка має будь-яку мотивацію, дозволяє розглядати соціальне не тільки як дещо зовнішнє стосовно людини, а й як дещо внутрішнє. Від соціальних умов та відносин, соціальної діяльності залежить, які мотиви стануть домінуючими, визначатимуть риси особистості, її здатність регулювати й контролювати свої різноманітні інтереси, змінювати свою мотиваційну сферу. Відповідно соціально-культурне середовище В. Радул називає «акмеологічним» у тому разі, коли внаслідок цілеспрямованої взаємодії всіх його елементів – учасників освітнього процесу – виникають об'єктивні можливості для актуалізації потреби в саморозвитку, реалізації свого творчого потенціалу й усвідомлення себе як суб'єктів самозмін [18, с. 19].

Управління та педагогічне керівництво соціально-культурним середовищем навчального закладу, на думку В. Комісарова, полягає в науковому обґрунтуванні, структурованому виділенні та досвідному моделюванні низки системних інноваційних умов, які у нашому досвіді поетапно, впродовж років наукового пошуку, вводилися відповідно до цілей і завдань програми дослідно-експериментальної роботи. Водночас параметричне забезпечення аналізованого простору здійснювалося за модульно-розвивальною схемою проектування оптимально заданого змісту інноваційної освітньої системи [5, с. 12].

Таким чином, аналіз педагогічних досліджень в напрямі формування соціокультурного середовища демонструє різноманітність і в той же час розрізненість теоретичних ідей, наукових праць, присвячених природі, змісту і структурі соціально-культурного середовища. У цьому зв'язку актуалізується необхідність систематизації й узагальнення теоретичних і практичних досліджень у даній галузі у напрямі наповнення його достатнім духовно-моральним змістом.

Інноваційні процеси в сфері вищої освіти вимагають створення інноваційного освітнього середовища, спрямованого на реалізацію

стратегічних цілей і завдань розвитку освіти згідно основних положень Болонської декларації. Тільки інноваційна за своєю сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними інноваційними законами глобалізації, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою особистістю.

Система освіти як частина суспільної системи перебуває під впливом багатьох сил, одні з яких потребують структурних змін у ній, інші – змістових, технологічних. Стан системи освіти не відповідає вимогам сьогодення та не задовольняє педагогів-практиків. Власне, інтенсивний розвиток засобів комунікації та інформаційних технологій дають значні можливості для якісних змін в освіті. Тому, як вказує Н. Бібік, на передній план висувається формування компетентності педагога, його особистісно-професійних якостей, здатності креативно працювати в інноваційному режимі: сприймати і розуміти нове, адаптуватися до інноваційних ситуацій [4].

Теоретичну основу розробки навчально-виховного середовища на основі інтерактивних технологій, модернізації методів навчання, методики, технологій, форм, прийомів, методології вивчення педагогічних явищ і процесів, а також їх моделювання досліджували С. Архипова, О. Асмолов, Г. Балл, Ю. Бабанський, А. Бойко, Л. Виготський, Б. Глінський, І. Грига, І. Зязюн, О. Іванова, А. Капська, О. Карпенко, Ю. Конаржевський, Г. Костюк, В. Краєвський, Н. Кузьміна, О. Куракін, О. Леонтьєв, В. Лозова, В. Пікельна, М. Поташнік, К. Роджерс, В. Сухомлинський; взаємодію учасників навчально-виховного процесу вивчали Л. Карамушка, М. Кларін, М. Малигіна, Г. Сиротенко, підготовку майбутніх учителів початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій визначали Г. Андрєєва, О. Комар, І. Осадченко, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Семиченко, С. Степанова та ін., управління інноваційними процесами в освітніх закладах досліджували С. Гончаренко, Л. Даниленко, Н. Денисенко, А. Конюх, А. Панфілова, Є. Полат та ін., сучасним проблемам теоретико-методичної розробки та впровадженню різних елементів технологічного компоненту педагогічної системи присвятили свої роботи О. Глузман, М. Громкова, О. Дубасенюк, В. Загвязинський, Л. Коваль, О. Матвієнко, С. Мартиненко, Н. Нікітіна, О. Пехота, С. Подмазін, П. Сікорський, С. Смирнов, І. Смолюк, В. Стрельников, І. Трайнев, Д. Чернилевський та ін.

Сучасна освітня ситуація потребує пошуку й засвоєння нових форм навчальної взаємодії між тими, хто бере участь у навчальному процесі. Останнім часом, педагоги-практики зосереджуються на інтерактивному навчанні, що базується на діалогових формах процесу пізнання. При цьому, при визначенні основ інтерактивного навчання, як вважає С. Мелікова, не можна обмежуватися простим відображенням. Необхідно виділити задачі, що визначають заданість інтерактивного навчання, а також умови, що ведуть до його реалізації. Серед задач інтерактивного

навчання розрізняють зовнішні, результат яких можна проаналізувати та внутрішні, результат яких може бути пролонгованим у часі [14, с. 91].

Перспективним у напрямку дослідження інтерактивного навчання є особистісно орієнтоване навчання. Його метою є формування людини, неповторної особистості, що створює себе та обставини свого навчання. Визначальним для особистісно-орієнтованого навчання є соціокультурний діалог у системі «педагог – дитина» на основі її розуміння, прийняття та визнання. А цьому сприяють інтерактивні методи навчання, що активно розробляються останнім часом [14, с. 90].

Аналіз наукових праць дослідників свідчить, що недосконалість і неефективність психолого-педагогічної діяльності, переважання застарілих та традиційних форм та методів навчання, невідповідність викладачів до роботи в нових реаліях навчально-виховного процесу у ВНЗ гальмують розвиток інновацій та підготовку до більш практичного професійного становлення майбутніх фахівців. Основні недоліки інтерактивного навчання доповнюються відсутністю методичних розробок до предметів та досвіду використання інтерактивних технологій, небажання змінювати навчальні плани та підходи до оцінювання досягнень студентів, страх втратити контроль над рівнем підготовки студентів.

Аналіз наукових праць з даної проблеми свідчить про відсутність в педагогічній теорії науково обґрунтованої, комплексної системи досліджень навчально-виховного середовища, яке, на нашу думку, є сукупністю навчального, виховного і наукового середовища. Таким чином, існує потреба в розробці методики організації навчального процесу за допомогою використання інтерактивних технологій, активних методів та відповідних засобів у освітньому середовищі вищої школи.

Отже, проведений аналіз психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури, педагогічної практики з проблем проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів показав, що переважна більшість досліджень стосується окремих його компонентів: соціального, інформаційного, комунікативного, навчального, виховного, наукового тощо. Кожен з компонентів освітнього середовища авторами аналізується з позицій моделювання, створення, конструювання та проектування. Однак, наукових досліджень, у яких би комплексно та системно висвітлювалися теоретико-методичні основи проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та здійснювалося розроблення способів і прийомів забезпечення цього процесу у вищих педагогічних навчальних закладів до цих пір не проводилося.

Зважаючи на це, першочергового завдання набуває дослідження проблеми проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, у якому чільне місце посідають погляди і переконання взаємодії особистості й освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверинцев С. С. Эволюция философской мысли / С. С. Аверинцев // *Культура Византии IV – пер. пол. VII в.* – М. : Наука, 1984. – С. 42–77.
2. Алексеев О. М. Наскрізна конструкторсько-комп'ютерна підготовка в системі школа – коледж – ВНЗ // *Проблеми освіти : науково-методичний збірник / кол. авт.* – К. : ІЗМН, 1998. – Вип. 13. – С. 87–94.
3. Загальноуніверситетський проект «Електронна педагогіка»: третій етап / В. П. Андрущенко, А. П. Кудін, О. С. Падалка та ін. // *Інформаційні технології і засоби навчання.* – 2011. – № 1(21). – Режим доступу до журналу : <http://www.journal.iitta.gov.ua>.
4. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : навч.-метод. посіб. для вчителів поч. кл. / Н. М. Бібік. – К. : Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 92 с.
5. Комісаров В. О. Формування соціально-культурного простору середнього навчально-виховного закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В. О. Комісаров. – К., 2003. – 24 с.
6. Кремень В. Г. Система освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи / В. Г. Кремень // *Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український, українсько-польський щорічник / за ред. Тадеуша Левовицького, Іоланти Вільш, Івана Зязюна, Неллі Ничкало.* – К., Ченстохова, 2000. – № 2. – С. 16–17.
7. Кречетников К. Г. Проектирование образовательной среды в вузе / К. Г. Кречетников. – М. : Госкоорцентр, 2003. – 296 с.
8. Кулінка Ю. Педагогічний концепт використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі методичної підготовки майбутніх учителів технології / Ю. Кулінка // *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету ; І. Аносов (гол. ред.). Серія: Педагогіка.* – Мелітополь, 2014. – № 1 (12). – С. 189–194.
9. Кушнір Н. О. Модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання основ інформаційно-комунікаційних технологій / Н. О. Кушнір // *Інформаційні технології в освіті.* – 2013. – № 17. – С. 147–153.
10. Лаппо В. Культурно-освітній простір класичного університету як передумова виховання духовних цінностей студентської молоді / В. Лаппо // *Гармонізація культурно-освітнього простору вищої школи : соціально-педагогічні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12–13 червня 2014 р.) / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. Молодиченка В. В.* – Мелітополь : Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – С. 168–170.
11. Леонова О. Образовательное пространство как педагогическая реальность / О. Леонова // *Alma mater (Вестник высшей школы).* – 2006. – № 1. – С. 36–40.
12. Леонтьева О. В. Культурно-образовательная среда вуза как психолого-

- педагогическая проблема [Електронний ресурс] / О. В. Леонтьева // Образование и общество. – 2009. – № 6. – Режим доступа : http://jeducation.ru/6_2009/106.html.
13. Литвинова С. Розвиток навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу як наукова проблема / С. Литвинова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету; І. Аносов (гол. ред.). Серія: Педагогіка. – Мелітополь, 2014. – № 1(12). – С. 39–47.
  14. Мелікова С. О. Інтерактивне навчання – інноваційна форма навчального процесу / С. О. Мелікова // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – Черкаси, 2011. – Випуск 206. – С. 89–93.
  15. Мертенс Е. С. Развитие культурно-образовательной среды Смоленской губернии во второй половине XIX – начале XX века : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Елена Сергеевна Мертенс. – Смоленск, 2006. – 218 с.
  16. Освітологія: витоки наукового напрямку : [монографія] / [за ред. В. О. Огнев'юка ; авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа та ін.]. – К. : ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
  17. Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / авт. кол. ; за ред. Ю. І. Машбиця ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : ІЗМН, 1997. – 264 с.
  18. Радул В. До уявлень про соціальне середовище вищого навчального закладу / В. Радул // Наукові записки / ред. кол.: В. В. Радул, С. П. Величко та ін. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Випуск 131. – С. 18–22. – (Серія: Педагогічні науки).
  19. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Я. Савченко // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Підготовка педагогічних кадрів до роботи в умовах нової структури і змісту початкової освіти. – Полтава, 2001. – С. 8.
  20. Співаковський О. В. Побудова ІКТ інфраструктури ВНЗ: проблеми та шляхи вирішення / О. В. Співаковський, М. О. Вінник, Ю. Г. Тарасіч // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Том 39. – № 1. – С. 99–116.
  21. Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. В. П. Андрушенка. – Х. : Корвін, 2002. – 672 с.
  22. Шалаєв І. К. От образовательных сред к образовательному пространству: понятие, формирование, свойства / И. К. Шалаев, А. А. Веряев // Педагог. – 1999. – № 4. – С. 73–84.
  23. Шишкіна М. П. Проблеми інформатизації освіти України в контексті розвитку досліджень оцінювання якості засобів ПСТ / М. П. Шишкіна, О. М. Спірін, Ю. Г. Запорожченко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – № 1(27). – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/632/483>.
-